

Piotr Kardyś
Polskie Towarzystwo Historyczne
Oddział w Skarżysku-Kamiennej

Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych Archiwum Diecezjalnego w Kielcach

Streszczenie

Omawiany zbiór stanowi część wydzielonego zasobu źródłowego Archiwum Diecezjalnego w Kielcach, funkcjonującego dotychczas w katalogu kartkowym pod nazwą „Katalog dokumentów pergaminowych”, i jest zaopatrzony we własne sygnatury. Zawiera zabytki pisane dotyczące kolegiaty – później katedry kieleckiej, innych kościołów w obecnej diecezji kieleckiej, miast i wsi położonych na wskazanym obszarze oraz tutejszej szlachty, mieszczaństwa, rzadko chłopów, a przede wszystkim jednak duchowieństwa. Dotychczas był wykorzystywany w szeregu prac, tak o charakterze monograficznym, jak i pryncypalnym. Należy zwłaszcza przypomnieć o „Monografiach dekanatów” ks. Jana Wiśniewskiego, który spożytkował sporą część tegoż zbioru archiwalnego, o czym świadczą niezbitnie jego parafy na odwrotach dokumentów. Niewiele, bo zaledwie cztery średniowieczne dokumenty przedrukowano w dyplomatariuszach. Inne, które posłużyły licznym autorom do opracowania dziejów poszczególnych parafii, miejscowości czy rodzin, pozostają mniej znane ze względu na charakter tych publikacji. Całość, na chwilę obecną jest to ok. 139 jednostek opisanych na 130 kartach katalogu i mających nadane numery od 1 do 130, obejmuje okres od XIII w. (najstarszy dokument pochodzi z 1251 r., i jest tym samym najstarszym dokumentem przechowywanym w archiwach kieleckich!) do 1963 r. Przy zastosowaniu podziału chronologicznego, na średniowiecze – tj. do końca XV w., przypada 14, w tym 4 z nich są falsyfikatami; na XVI–XVIII w. 70; na okres od pocz. XIX w. do 1963 r. 54 jednostki. Wyżej wymienione 139 jednostek archiwalnych można też podzielić ze względu na materiał, z którego zostały wytworzone i język, w którym je sporządzono. 89 wygotowano na pergaminie, 49 na papierze (najstarszy pochodzi z 1509 r.), 1 dokument pergaminowo-papierowy. Z tego w języku łacińskim sporządzono 124, w polskim 14, w łacińsko-polskim 1. Ze względu na charakter i miejsce wystawienia zespół ten można podzielić na: dokumenty proweniencji papieskiej – bulle, brewe oraz listy papieskie; tzw. „miechoviana” – tj. dotyczące Bożogrobców miechowskich (ale w dużej mierze będące wytworem kancelarii papieskich) oraz pozostałe, m.in. wyroki sądowe i rozstrzygnięcia sporów, potwierdzenia przywilejów i łask wystawione w kancelarii biskupów krakowskich, wreszcie przywileje, dokumenty i listy królewskie, darowizny i fundacje osób prywatnych na rzecz instytucji kościelnych, i inne, pojedyncze, jak odpisy z akt miejskich czy grodzkich. Zdecydowanie dominują dokumenty dotyczące instytucji kościelnych, co jest oczywiste ze względu na proveniencję zbioru, tj. instytucję kościelną. Wyjątkowe znaczenie należy przypisać podzespołowi dokumentów związanych z klasztorem Bożogrobców w Miechowie, liczącym 21 jednostek z lat 1251–1903, zwłaszcza, że wiele z tych dokumentów nie funkcjonowało dotychczas w literaturze dotyczącej Miechowa. Z kolei ze względu na fakt ustanowienia

biskupstwa w Kielcach za wyjątkowo cenne należy potraktować te z dokumentów, które traktują o nominacji biskupa Macieja Majerczaka, biskupa ordynariusza kieleckiego Tomasza Teofila Kulińskiego, erekcji diecezji, katedry i kapituły kieleckiej czy potwierdzenia wykonania przywrócenia diecezji i kapituły kieleckiej. Równie interesujące są dyplomy papieskie wystawione dla kolejnych biskupów: Augustyna Łosińskiego, Czesława Kaczmarka i biskupa sufragana Franciszka Sonika. Ich kopie powinny stać się jednymi z głównych „bohaterów” ewentualnej stałej ekspozycji przy Archiwum ze względu na znaczenie dla historii diecezji.

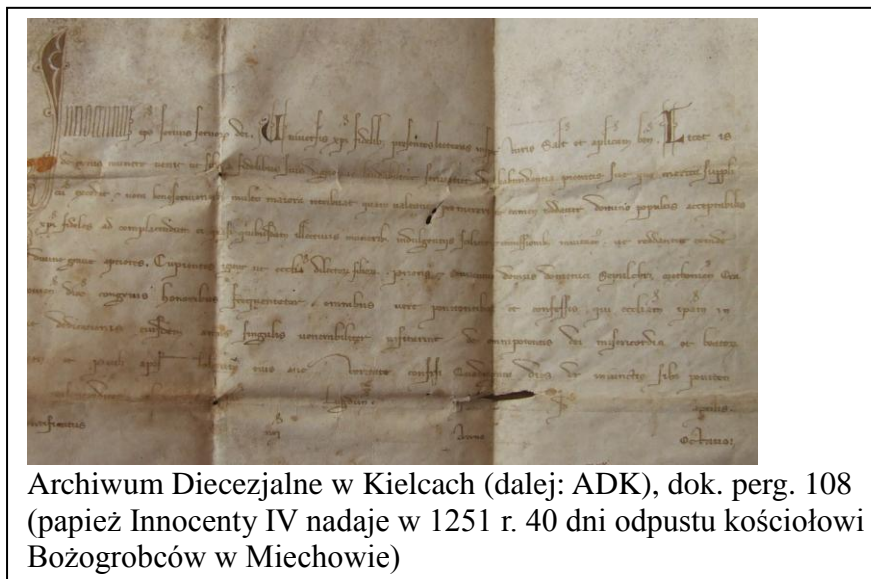
Wartość naukowa dla badań regionalnych i historii lokalnej wynikająca z zawartości omawianego zbioru jest bezsporna. Przede wszystkim dlatego, że wobec bardzo znacznego uszczuplenia lub rozproszenia dokumentacji instytucji Kościoła katolickiego z terenu obecnej diecezji kieleckiej prezentowany zbiór stanowi jedyny, tak obszerny – zarówno pod względem treści, jak i chronologii zasób źródłowy – w dużej mierze wciąż nie wykorzystany w literaturze przedmiotu. Archiwiści i historycy stoją w tym przypadku przed dużym wyzwaniem, jakim powinno być jego w pełni naukowe opracowanie, a zawarte w nim informacje powinny znaleźć poczesne miejsce w historiografii regionalnej. Także jego znaczenie dla całości zasobu archiwalnego – ze względu na charakter, tj. dokumenty pergaminowe i papierowe, często o charakterze uroczystym i licznych elementach zdobniczych – pozwala go zaszeregować do cenniejszej spuścizny archiwalnej przechowywanej w tymże archiwum i na Kielecczyźnie.

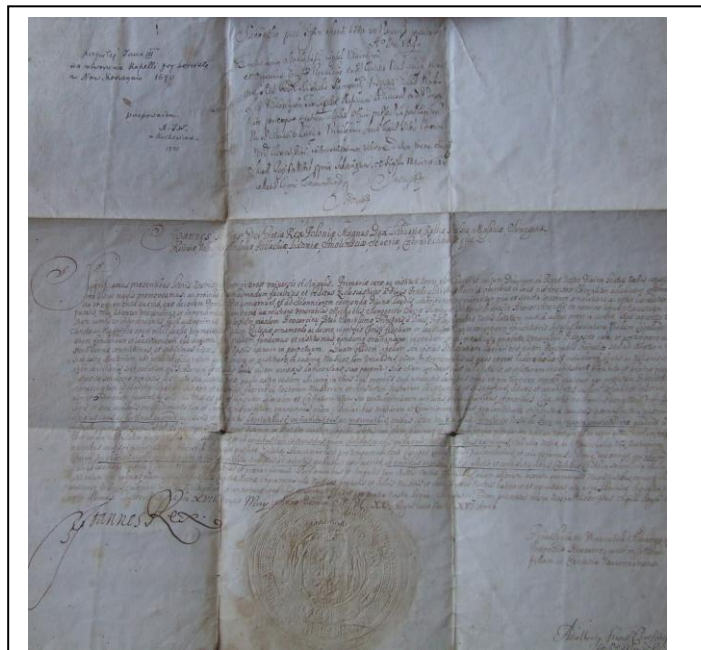
Literatura:

P. Kardyś, *Średniowieczne dyplomy pergaminowe Bożogrobców z Miechowa w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach*, [w:] *Rycerze, wędrowcy, kacerze. Studia historii średniowiecznej i wczesnonowożytnej Europy Środkowej*, ed. B. Wojciechowska i W. Kowalski, Kielce 2013, s. 177-183.

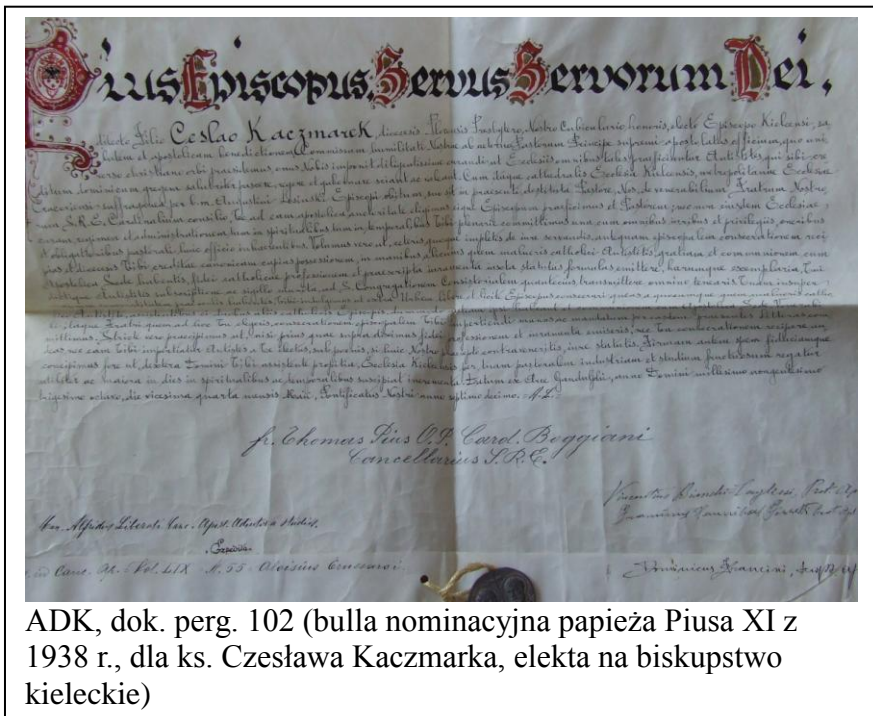
P. Kardyś, *Zbiór dokumentów pergaminowych i papierowych Archiwum Diecezjalnego w Kielcach*, „Rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Skarżysku-Kamiennej” 4, 2013, s. 35-56.

Zdjęcia dokumentów:

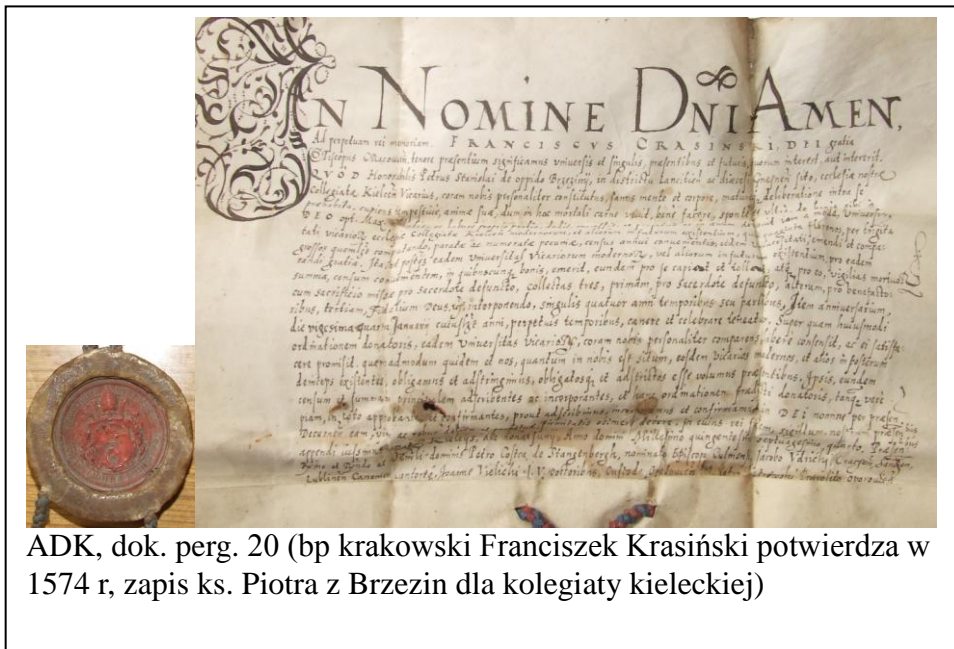

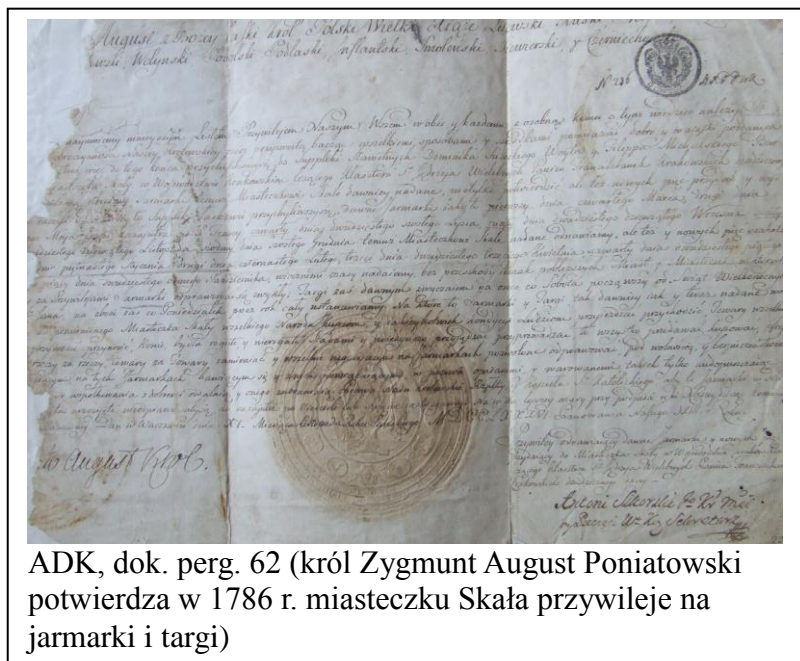
ADK, dok. perg. 46 (przywilej króla Jan III Sobieskiego z 1690 r. dla prepozyta Mikołaja Stawogorskiego z Nowego Korczyna na założenie kapeli w kościele)

ADK, dok. perg. 102 (bulla nominacyjna papieża Piusa XI z 1938 r., dla ks. Czesława Kaczmarka, elekta na biskupstwo kieleckie)

ADK, dok. perg. 20 (bp krakowski Franciszek Krasinski potwierdza w 1574 r, zapis ks. Piotra z Brzezina dla kolegiaty kieleckiej)

ADK, dok. perg. 62 (król Zygmunt August Poniatowski potwierdza w 1786 r. miasteczku Skała przywileje na jarmarki i targi)